

Vetenskaplig slutrapport, Naturen för mig

Projektnamn

Naturen för mig

Ansvarig institution

Institutet för språk och folkminnen; Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Göteborg
Vallgatan 22, 411 16 Göteborg
dag@sprakochfolkminnen.se

Medverkande institutioner

Folklivsarkivet, Lunds universitet
Institutionen för kulturvård vid Göteborgs universitet
Institutet för språk och folkminnen; Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala
Nordiska museet, Stockholm

Forskare, företrädevis inom disciplinen etnologi, knutna till universiteten i Göteborg, Linköping, Lund, Stockholm, Umeå och Uppsala

Projektledare

Annika Nordström, f. 1954, fil.dr i etnologi, arkivchef
Institutet för språk och folkminnen; Dialekt-, ortnamns och folkminnesarkivet i Göteborg
Vallgatan 22, 411 16 Göteborg
annika.nordstrom@sprakochfolkminnen.se

Projektmedarbetare

Katarina Saltzman, f. 1966, fil.dr i etnologi, universitetslektor
Institutionen för Kulturvård, Göteborgs universitet
katarina.saltzman@conservation.gu.se

Lina Midholm, f. 1972, fil.mag. i etnologi, forskningsarkivarie
Institutet för språk och folkminnen; Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Göteborg
lina.midholm@sprakochfolkminnen.se

Katarina Ek-Nilsson, f. 1948, fil.dr i etnologi, avdelningschef
Institutet för språk och folkminnen; Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala
katarina.ek-nilsson@sprakochfolkminnen.se

Göran Sjögård, f. 1954, fil.lic. i etnologi, arkivchef
Folklivsarkivet, Lunds universitet
goran.sjogard@folklivsarkivet.lu.se

Därutöver har flera anställda vid de medverkande institutionerna ingått i projektet.

Sammanfattande resultat

Projektet har resulterat i ett omfattande och mångsidigt arkivmaterial, där samtida röster ger perspektiv på olika sidor av människors relationer till naturen. Forskare, företrädelsevis inom ämnet etnologi, har problematiserat materialet i ett trettiotal artiklar. Resultaten har publicerats i boken *Naturen för mig. Nutida röster och kulturella perspektiv* (2014).

Bakgrund och syfte

I projektet *Naturen för mig* har kulturarvsinstitutioner och forskare vid flera av landets universitet samarbetat för att med kulturvetenskapliga perspektiv och metoder undersöka naturens roll i samtida vardagskultur. Projektet knyter an till *Unescos konvention om trygghet av det immateriella kulturarvet*, där ”kunskap och sedvänjor rörande naturen” är ett av de tematiska områden som ingår. Institutet för språk och folkminnen fick under år 2009, tillsammans med andra myndigheter, i uppdrag att ta fram ett förslag till genomförande av konventionen i Sverige. I samband med detta samlades institutets folkminnesavdelningar tillsammans med Folklivsarkivet i Lund och Nordiska museets arkiv. I arkivens äldre samlingar är människors förhållande till naturen ett återkommande tema; uppteckningar berättar just om människors kunskaper, erfarenheter, trosföreställningar och tankar om naturen i förgångnen tid. Genom nedslag i samtiden ville vi nu undersöka naturens betydelser för människor idag.

Arbetet påbörjades 2010 med dokumentation av människors egna berättelser under rubriken ”Naturen för mig”. En frågelista sändes ut genom de medverkande arkiven och en rad fältarbeten rörande samtida företeelser och förhållningssätt genomfördes. Materialet har sedan problematiserats utifrån olika infallsvinklar, ibland i jämförelse med arkivens äldre samlingar. De forskare som ingått är företrädelsevis etnologer, knutna dels till de samverkande kulturarvsinstitutionerna, dels till olika universitet.

Syftet har varit att undersöka naturens roll i samtida vardagskultur. Vilka betydelser kan naturen ha för människor idag? På vilka olika sätt förhåller vi oss till den, och vad betraktar vi som natur?

Kulturvetenskapliga perspektiv

Natur är ett stort och brett ämne som kan diskuteras ur en mängd olika infallsvinklar. Ofta tolkas naturen utifrån naturvetenskapliga perspektiv. Men naturen är också en del av människors vardagliga och kulturella sammanhang, och behöver därför diskuteras även ur kulturvetenskaplig synvinkel. Detta projekt bidrar till en sådan diskussion, genom att behandla frågor som: På vilka olika sätt förhåller vi oss idag till naturen? När, var och hur möter vi naturen i vår vardag? Projektet utgår från etnologiska perspektiv, där människors vardagliga erfarenheter, tankar och berättelser står i centrum. Inom etnologin finns en lång tradition av att studera olika aspekter av människans relationer till naturen, från den traditionella folklivsforskningens intresse för brukningsmetoder och folketro i ”det gamla bondesamhället”, till dagens samtidsorienterade och kritiska kulturforskning.

Bilden av naturen och vårt förhållande till den har förändrats under olika tider och miljöer. Under andra halvan av 1900-talet, i takt med en ökande medvetenhet om industrisamhällets miljöproblem, kom människan allt oftare att uppfattas som ett hot mot naturen. Här växte en ny slags motsättning mellan natur och kultur fram. I miljödebatten kunde man höra argument som att naturen skulle må mycket bättre om inte människan lade sig i. Flera forskare har pekat på det problematiska i att se natur och kultur som väsensskilda sfärer, eftersom detta synsätt leder oss att tänka på ting, växter, människor, idéer, mm som tillhöriga den ena eller andra av dessa kategorier. Detta begränsar våra möjligheter att se och förstå de relationer och processer som överskrider gränsen (t ex Harvey 1997, Haraway 2008, Latour 2004). Klyftan inom vetenskapen mellan naturvetenskap och humaniora är en välkänd aspekt av denna problematik. Under benämningen ”post-humanism” utmanas idag föreställningar om uppdelningen mellan kropp och själ, samhälle och natur, människa och djur.

Kvalitativa metoder

Genom att inledningsvis använda frågelistan som metod riktades frågor/skrivarupprop till meddelare över hela Sverige. Frågelistan utformades gemensamt av Folklivsarkivet i Lund, Institutet för språk och folkminnen och Nordiska museet och skickades ut under 2010 och 2011. Cirka 300 svar kom in till arkiven. Svaren visar att många har tagit sig an detta svårgripbara ämne med påtagligt engagemang.

Genom frågelistor har folkminnesarkiven sedan slutet av 1920-talet dokumenterat människors minnen, erfarenheter och berättelser. Metoden har kontinuerligt utvecklats och dess målsättning och utformning har förändrats med tiden. Dagens frågelistor liknar många gånger skrivarupprop genom att de särskilt uppmanar människor att berätta med egna ord; svaren är ofta av självbiografisk karaktär. Rubriker och delfrågor är tänkta att användas som hjälpmedel. Samtidigt som de skrivna svaren är en väg att nå enskilda individers tankar och vardagliga erfarenheter kan metoden ge ett stort material på förhållandevis kort tid, i jämförelse med exempelvis intervjuer (t.ex. Hagström & Marander-Eklund 2005). Många som skriver för arkiven vill hjälpa till med att dokumentera sin samtid och historia, samtidigt som skrivandet är ett sätt att också förstå sig själv. Flera är medvetna och reflekterande skribenter som kan sätta in sina egna berättelser i ett större sammanhang. Det insamlade materialet visar att frågelistan som metod också kan användas för att diskutera stora och komplicerade frågor.

Frågelistan ”Naturen för mig” blev brett formulerad, med ett stort antal frågor under fyra tematiska huvudrubriker – *Plats, Görande, Kännedom, Min naturberättelse*. Den uppmanade till att berätta fritt, men ställde samtidigt delfrågor och gav hjälp i skrivandet genom ett antal inspirationsord, tänkta att ge nycklar till olika slags relationer till naturen. Det breda perspektivet stimulerade till reflektioner och skrivandet som metod gav ett material som speglar människors inre världar. Samtidigt som svarens längd, innehåll och karaktär vittnar om att naturen är ett tema som inspirerat och satt fart på både tankar och skrivande, signalerar flera av meddelarna att de funnit ämnet svårt att ta sig an.

Utöver frågelistan har material samlats in genom flera andra metoder. Arkivens medarbetare har också arbetat med dokumentation genom fältarbeten, specialfrågelistor och webbenkäter på nätet samt intervjuer, ljudinspelningar och deltagarobservationer. Dessa har inriktats mot samtida förhållningssätt till naturen, exempelvis i form av naturvandringar, kosläpp, fågelskådning, utomhuspedagogik, geocaching, jakt, fiske, löpning, friluftskonserter och

bergsklättring. För att nå en yngre generation inleddes 2011 ett samarbete med sex skolor i Västsverige, där elever i årskurs 4-6 har skrivit och berättat om vad natur är för dem och dessutom tecknat sina egna bilder av naturen. Barnperspektivet har kompletterats med fältarbeten på I Ur och Skur-fritids och bland storstadens barn.

Projektets huvudsakliga resultat och effekter

Det insamlade materialet och de artiklar som är ett resultat av projektet uppvisar en mångfacetterad bild av människors förhållande till naturen idag. Sammantaget ger detta en rad perspektiv på olika sätt att uppleva, erfara, minnas och berätta om naturen. Resultaten har presenterats i boken *Naturen för mig. Nutida röster och kulturella perspektiv*. Materialet har tematiserats under tio huvudrubriker, där artiklarna nedan varvas med berättelser och kortare citat från insamlingen, för att lyfta fram att det material som kommit in, vilket har ett stort värde i sig. De många perspektiven och rösterna ger bilder från olika delar av landet och av skiftande natur; de ger beskrivningar av människan i naturen i vår egen tid och svar på frågan: vad är naturen för mig? Samtliga artiklar kommer från och med 1 oktober 2014 att finnas tillgängliga på Institutet för språk och folkminnets webbplats (www.sprakochfolkminnen.se).

I Ut i naturen

Naturen för oss – en inledning. Annika Nordström & Katarina Saltzman
Att fånga det svårgripbara. Reflektioner kring metod och material. Annika Nordström & Katarina Saltzman

II Att möta naturen

”Närmare än vi anar”. Katarina Saltzman
Åtskillnad eller samhörighet – jag och naturen. Håkan Berglund Lake
Otäckta djur och tråkig natur. Charlotte Hagström
Föreställningar om fladdermöss. Bengt Edqvist

III Naturen som plats

Tidsgeograferna. Om jakt, landskap och lokaliserade berättelser. Lars-Eric Jönsson
Var slutar en hummer? Om hummerhistorier, hummerfiske och platsskapande. Simon Ekström
Natur över gränserna. När tyskar, danskar och sydsvenskar delar skog med varandra. Markus Idvall

IV Natur i förändring

Motvind på Högländet. Katarina Ek Nilsson
”Jag fick ångest då jag såg vad människan gjorde med naturen”. Katarina Saltzman
Skogens herrar. Magnus Gustavsson

V Barn och natur

Barndomens skogar. Gunilla Halldén
Storstadens barndomsland. Lekar i miljonprogram och villaträdgårdar. Ella Johansson
Vi leker trollvärld. En rapport från Dungen, Hästhagen, Indianplatsen och Skyttegravarna. Katarina Ek Nilsson

VI Respekt för naturen

Ro, trygghet, tröst. Naturen som sammanhang. Daniel Andersson & Coppélie Cocq
Naturen som plats för andlighet, fantasi och själslig ro. Tora Wall
”Ibland var det maneter i sjön ...”. Om små rädslor och stora känslor. Lina Midholm

VII Vardagsnatur

Naturen som träningsrum. Karin S Lindelöf
Att möta naturen i jobbet. Göran Sjögård
Trädgård – kultiverad natur? Katarina Saltzman & Carina Sjöholm

Den godmodiga gästen i trädgården. Göran Sjögård
Väderbitna landskap. Orvar Löfgren

VIII Att göra i naturen

"När man kommer ut i naturen är det på riktigt". Om att klättra. Lina Midholm
Kosläpp. Den urbana människans folknöje. Johanna Ståhlberg
Svensk safari. Marlene Hugosson
Var smakar en kopp kaffe bäst? Carina Sjöholm
Musikevenemang i naturen. Patrik Sandgren

IX Att kunna sin natur

Jizz, drag och dipp. Tyst kunskap och naturupplevelser i fågelskådarkretsar.
 Susanne Nylund Skog
När naturen talar. Jochum Stattin
När den folkliga kunskapen finner nya vägar. Marlene Hugosson
Den ätbara naturen. Håkan Jönsson
Har du sett herr Kantarell ... Bär- och svamplockning, skattjakt eller barnarbete?
 Bengt Edqvist

X Upplevelser av natur

Gränser mot det vilda. Robert Willim
Ekorren. Göran Sjögård
Ljud och oljud. Vad hör naturen till? Patrik Sandgren
Vad betyder naturupplevelser? Carina Sjöholm

Naturen för mig har medfört att forskare från en rad kulturarvsinstitutioner och universitet har fått tillfälle att mötas för att utveckla forskningsområdet genom att samtala om artiklar och dokumentationsmetoder, det har genererat ny kunskap inom de deltagande institutionerna. Projektet har också resulterat i ett omfattande arkivmaterial, som till stora delar används i antologin. Inom bokens ramar fanns emellertid inte möjlighet att ge plats åt alla de röster som bidragit till insamlingen, men dokumentationen utgör nu ett värdefullt material i arkiven. Det finns tillgängligt genom Folklivsarkivet vid Lunds universitet, Institutet för språk och folkminnen och Nordiska museet – för framtida generationer, kommande forskning och nya perspektiv.

Några ord ska här särskilt sägas om frågelistmaterialet, som utgör den mest omfattande delen av materialet. Den som har satt sig för att formulera sitt svar på listan har haft ett ämne som omfattar många dimensioner framför sig: från det lilla, enkla, vardagliga till det stora, där såväl miljöpolitiska som existentiella aspekter kan ingå. Svaren spänner från ljus till mörker, från det trygga till det skrämmande, från idyll till naturkatastrof. Att ämnet i flera avseenden är komplext avspeglas i hur olika meddelare inleder sina svar:

Natur för mig är hav/sjö, bäckar, skog, ängar, klippor, stigar, träd, fält av grödor, blommor, dofter, alléer, fåglar, harar, ekorrar, rävar, avfallna löv och blomblad, bär, regn, snö, storm, kor, hästar och får.

Begreppet "natur" innefattar väl egentligen hela det stora överskådliga system där jag själv ingår som en mikroskopisk del [...] och som vi människor har ägnat mycket tid och energi åt att försöka förstå och förklara.

I likhet med naturen själv, rymmer våra sätt att erfara och berätta om naturen både kontinuitet och förändring. Berättelserna omfattar inte bara det levda livet, utan också tolkningar och reflektioner över det. De bygger på egna, individuella minnen och erfarenheter, men också på

narrativa, litterära förebilder och kollektiva mönster för hur man berättar. Detta blir synligt i materialet, där flera av svaren speglar en förförståelse om hur man *ska* berätta om naturen. Ett uttryck för detta är de naturlyriska drag som förekommer, inte enbart i de dikter och bilder som flera meddelare inlemmat i sina svar, utan i stora delar av texterna. Alla berättelser är personliga, men genom olika återkommande stildrag framträder naturberättelsen också som en särskild berättargenre. På detta sätt omfattar materialet såväl något individuellt som något kollektivt.

Projektet har varit inriktat mot samtida förhållanden, men materialet speglar en längre tid. Eftersom flera av dem som svarat på frågelistorna tillhör en äldre generation finns här ett återkommande, inbyggt tillbakablickande perspektiv. Minnen av det som ofta betraktas som en annan tids naturrelationer lever ännu genom dessa berättare. Minnen av kunskaper och trosföreställningar, väl dokumenterade i våra samlingar från 1800-talets bondesamhälle, lever idag parallellt med en ny tids erfarenheter av sålsafari eller skattjakt med mobiltelefonen, av oro för klimat och miljöförstöring och att naturupplevelser delas i sociala medier som facebook och instagram. I materialet finns inte bara *en* tid representerad; här talar såväl det förflutna som nuet och framtiden.

Berättelserna rör sig såväl i världsalltet som med fötterna på jorden – kring frågor om världsbild och den egna rollen i ett större sammanhang, likaväl som om det personliga förhållandet till särskilda platser och landskap. Många börjar just i det stora, men övergår till naturen som en vardagsnära miljö, som förknippas med utflykter, promenader, arbete och iakttagelser av djurliv och årstidsväxlingar. Vad som uppfattas som natur skiftar mellan berättelserna, men många vittnar om att naturen har haft stor betydelse för dem i livet. En del av svaren visar att naturen kan uppfattas som tråkig och ointressant, men av flertalet framgår att ämnet ses som viktigt att skriva om. Det framstår också som ett ämne av existentiell karaktär. ”Naturen betyder allt för mig, den är min största livlina och överlevnadsfaktor” skriver en meddelare. En andlig dimension kan anas, då speciella platser beskrivs som ”min kraftkälla”, som ställen att finna och möta sig själv. Någon beskriver naturen ”som ett vördnadsfullt erbjudande av Gud” och flera svar förknippar frågan med religiösa föreställningar.

Den natur som beskrivs kan finnas både nära och långt borta, såväl i tid som i rum. Påfallande ofta förknippas naturen med ett speciellt ställe, dit man kan återvända i levande livet eller i tankarna. Minnen från platser i hemmets närhet i olika delar av Sverige blandas i materialet med hågkomster från resor och utlandsvistelser. Många skribenter reflekterar över förändringar i naturen, men svaren visar också att det finns en framträdande betydelse i återkommande sammanhang och förankring. Mot en föränderlig omvärld kan naturen stå för något äkta och ursprungligt. Ett speciellt ställe, en klipphäll, ett träd eller en skogsdunge kan ses som en ”grundläggande del av min identitet”. I beskrivningarna är förhållandet till naturen många gånger en djupt personlig fråga, en fråga om varifrån jag kommer och vem jag är.

Synen på natur och kultur som varandras motståndare kommer till uttryck i flera av frågelistans svaren. Att tala om att naturen ”bestämmer” blir ett sätt att måla upp samhället och naturen som varandras motståndare. Detta är i vår västerländska kultur ett vanligt sätt att beskriva och förstå relationen mellan människa och natur. Flera meddelare beskriver en djup motsättning mellan människa och natur, och tycks i sina reflektioner över detta ta naturens, snarare än människans, parti. Det kan framstå som paradoxalt att människor dels drar en sådan skarp skiljelinje, dels tar den ”andra sidans” parti. Detta visar tydligt hur full av motsägelser relationen mellan människa och natur är.

Forskare som David Harvey och Bruno Latour har från olika perspektiv kritiserat och ifrågasatt den i vårt samhälle vedertagna uppfattningen att världen och verkligheten kan förstås som indelad i två separata sfärer, natur och kultur. De menar att en sådan indelning både är missvisande och får problematiska konsekvenser. Genom att betrakta naturen som något som ligger utanför eller vid sidan av samhället, blir den en angelägenhet för naturvetare och inte för samhällsvetare, menar dessa forskare. Därmed frånhänder sig samhället det kollektiva ansvaret för de delar av verkligheten som vi i vårt västerländska samhälle har lärt oss att betrakta som ”natur”.

I den enskilda människans vardag är emellertid gränsen mellan natur och kultur sällan särskilt väsentlig, även om vi alla har fått lära oss att skilja på dessa begrepp. Upplevelser av växter och djur, av den egna kroppen, liksom av miljöer i förändring, överskrider ofta kategorier som natur och kultur. I den meningen kan människor i sina vardagliga erfarenheter ofta hantera miljöns komplexitet på ett mer gränsöverskridande sätt än vetenskapen. Och mitt i ångesten över alla olösta miljöproblem kan iakttagelser av det vilda och odlade livet i ens närhet ge både tröst och hopp.

Resultatens placering i förhållande till nationell och internationell översikt av tidigare forskning inom området

Projektet Naturen för mig har förhållit sig till en etnologisk forskningstradition med en rad kvalitativa metoder och kulturanalytiska perspektiv. Inom etnologin var Åke Campbell en av de första som satte människans relationer till naturen i fokus (t.ex. 1948). Senare har Orvar Löfgren, inte minst genom kapitlet ”Människan i naturen” i *Den kultiverade människan* (1979), blivit tongivande i den etnologiska analysen av naturen. Löfgren har bland annat undersökt hur synen på naturen förändrades i takt med att det moderna samhället tog form och fritidens naturbruk kom att få en mer framträdande roll. Birgitta Svensson och Katarina Saltzman har i olika texter (t.ex. 1997), diskuterat hur relationerna mellan natur och kultur kommer till uttryck i landskapet. Folkloristiska aspekter av människans förhållande till naturen utforskades under första hälften av 1900-talet av bland andra Carl Wilhelm von Sydow, vilket senare följts upp exempelvis av Jochum Stattin i avhandlingen *Näcken. Spelman eller gränsvakt* (1984). Människans traditionella nyttjande av naturen behandlas inom etnobiologisk forskning, bland annat i bokverket *Etnobiologi i Sverige* (2001–2007) liksom i boken *Nycklar till kunskap: om människans bruk av naturen* (red. Håkan Tunón och Anna Dahlström, 2010).

Den kritiska granskningen av begreppet natur återkommer inom såväl nationell som internationell forskning. Bruno Latours diskussion kring begreppet återfinns i boken *Politics of Nature. How to bring the sciences into democracy* (2004). Han menar, liksom flera andra, att vi måste fråga oss: Vilka är effekterna av att vi i vårt moderna, västerländska samhälle utgår från att det finns grundläggande skiljelinjer mellan natur och kultur/samhälle (t ex Harvey 1997, Haraway 2008, Latour 2007). Samtidigt är begreppsparet natur/kultur en viktig del i människors förståelse av sin vardagliga verklighet. Därför är det viktigt att undersöka vad människor uppfattar som natur, och hur natur konstrueras i vardagliga sammanhang. Naturen får sin innebörd i ett historiskt, geografiskt och kulturellt sammanhang, något som belyses i internationell forskning (t ex Hornborg & Pålsson 2000, Olwig 2002, Hansen-Møller 2004, Castree 2005, Saltzman et al 2011).

Ordet natur är dock fast rotat i det västerländska samhällets kunskapstradition och även i vardagliga förståelser av vår omvärld. När forskare kritiskt granskar begreppet natur och ifrågasätter dess gränsdragningar, görs det med medvetenhet om att detta ord inte utan vidare låter sig hotas eller ersättas. Det material som projektet bygger på bekräftar att begreppsparet natur/kultur är en stark tankefigur och en viktig del av många människors förståelse av sin vardagliga verklighet. Reflektioner över vad natur är, liksom beskrivningar av naturens relation till människan och samhället, är teman som återkommer i det insamlade materialet.

Resultatens relevans för kulturmiljön, kulturarvet och kulturmiljöarbetet

Relationen mellan människan och naturen är komplicerad på flera olika sätt. Naturen rymmer inte bara spår av vår historia utan handlar också om vår framtid. Vi är alla beroende av naturen för vår överlevnad, och vi har ett ansvar för den natur som vi både hotar och vårdar. Ökade kunskaper om människors vardagliga relationer till naturen utgör ett viktigt kunskapsunderlag om vi vill förstå och förändra människans inverkan på den fysiska miljön.

Vardagens relationer till naturen är en del av vårt kulturarv. Definitionen av begreppet kulturarv är emellertid varken entydig eller statisk. Vad som betraktas som kulturarv förändras i takt med att samhället förändras, och detta gäller såväl det materiella som det immateriella kulturarvet. Hur vi förhåller oss till naturen omfattar båda dessa aspekter av kulturarvet. Vissa aspekter är mycket konkreta och materiella, exempelvis de landskap som genom historien präglats av människors närvaro och nyttjande, liksom föremål och byggnader där naturmaterial formats till kulturella artefakter. Skapade ekosystem som traditionella slätterängar och anlagda parker vittnar om vår historia, och kan betraktas som kulturarv. Men historien speglas även i exempelvis kraftverksdammar, julgransodlingar och gräsmattor, som kan uppfattas som moderna kulturarv. Den människoskapade mångfalden av kulturväxter, från jordbruksgrödor till snittblommor och prydnadsbuskar är ett annat exempel där natur och kulturarv är överlappande kategorier. Detsamma gäller i djurens värld, i synnerhet bland de arter som använts som nytto-, slakt- och sällskapsdjur.

Andra delar av våra relationer till naturen utgörs av mer immateriella kulturarv, som omfattar synsätt och kunskaper som överförs från generation till generation, men även perspektiv och kompetenser formade i vår egen samtid. I enskilda människors förhållningssätt till naturen blandas lokalt förankrade vanor och kunskaper med influenser präglade av globaliserade rörelsemönster och informationsflöden. Det immateriella kulturarvet har även stor betydelse för vår materiella omgivning, då människors förhållande till naturen ofrånkomligen påverkar också deras förhållande till materiella kulturmiljöer.

Forskare inom humaniora och samhällsvetenskap kan intressera sig för hur människors representationer av naturen formas och förändras, men överlåter ofta åt naturvetenskapen att fundera på vad som ”verkligen händer” i den del av verkligheten som vi brukar benämna natur. Vår utgångspunkt har dock varit att vi ser det som en angelägenhet för kulturforskare att inte bara reflektera över människors tankar och erfarenheter, utan också över naturen i sig, och inte minst över hur dessa båda påverkar varandra. Ängens flora är ett resultat av bönders arbete, liars skärpa och klövars tramp, utflyktsskogen är ofta planterad, gallrad och påverkad av avlägsna industriens utsläpp, nationalparken är genom sin status som nationalpark, med tydliga gränser och särskilda regler, i hög grad en kulturprodukt.

I och med att begreppsparet natur och kultur är en av de mest grundläggande tankefigurerna i vårt samhälle bör naturen vara en angelägen fråga även för kulturvetenskaplig forskning och kulturvårdande verksamhet. Projektet Naturen för mig har genererat kvalitativ kunskap om ett viktigt immateriellt kulturarv, nämligen människors vardagliga förhållningssätt till naturen i vår egen tid. Ökade kunskaper inom detta område kan vara av betydelse för framtida kulturmiljöarbete, exempelvis i samband med kommande insatser för att implementera den Europeiska landskapskonventionen. Förbättrade kunskaper om de olika sätt på vilka människor idag förstår, betraktar och i sin vardag hanterar naturen kan också utgöra ett viktigt bidrag till den aktuella tvärvetenskapliga diskussionen om vilken roll begreppen natur och kultur spelar i vårt samhälle.

Resultatspridning

Resultaten har främst tillgängliggjorts i boken *Naturen för mig. Nutida röster och kulturella perspektiv* (2014). Information om boken sprids via Institutet för språk och folkminnets webbplats, genom pressreleaser och utskick till tidningar och tidskrifter samt genom alla de författare och meddelare som har deltagit i arbetet. Boken skickas till flera av landets universitet, museer och arkiv. Artiklarna kommer från och med 1 oktober 2014 att publiceras i PDF-format på Institutet för språk och folkminnets hemsida (www.sprakochfolkminnen.se).

Projektets forskare har deltagit med föredrag vid exempelvis Etnolog- och folkloristkongressen i Bergen 2012 samt i samverkan med Styrkeområde kulturarv vid Göteborgs universitet. För de medverkande institutionerna har Naturen för mig lett till efterfrågade föreläsningar och föredrag utifrån bokens olika artiklar.

Referenser

- Adams, William M 2003: *Future Nature. A Vision for Conservation*. London: Earthscan.
- Andersson, Petra 2007: *Humanity and nature: towards a consistent holistic environmental ethics*. Diss. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Campbell, Åke (1948): *Från vildmark till bygd*. Uppsala: Hermes.
- Castree, Noel 2005: *Nature*. London: Routledge.
- Cronon, William 1995: *Uncommon Ground. Rethinking the Human Place in Nature*. New York: W.W. Norton.
- Descola, Philippe & Gísli Pálsson (red) 1996: *Nature and society: anthropological perspectives*. London: Routledge.
- Emmelin, Lars (red) 2010: *Planera för friluftsliv: natur, samhälle, upplevelser*. Stockholm: Carlsson.
- Frykman, Jonas & Löfgren, Orvar 1979: *Den kultiverade människan*. Lund: LiberLäromedel.
- Hagström, Charlotte & Marander-Eklund, Lena (red) 2005: *Frågelistan som källa och metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Halldén, Gunilla 2011: *Barndomens skogar: om barn i natur och barns natur*. Stockholm: Carlsson.
- Haraway, Donna J 2008: *Apor, cyborger och kvinnor: att återuppfinna naturen*. Eslöv: Symposion.
- Hansen-Møller, Jette (red) 2004: *Mening med landskab: en antologi om natursyn*. København: Museum Tusulanum.
- Harvey, David 1997: *Justice, Nature and the Geography of Difference*. Oxford: Blackwell.
- Hedré, Johan (red) 2002: *Naturen som brytpunkt: om miljöfrågans mystifieringar, konflikter och motsägelser*. Eslöv: Symposion.
- Hornborg, Alf & Pálsson, Gísli (red) 2000: *Negotiating nature: culture, power, and environmental argument*. Lund: Lund Univ. Press.
- Ingold, Tim 2000: *The perception of the environment: essays on livelihood, dwelling and skill*. London: Routledge.
- Johansson, Ella (red) 2002: *Periferins landskap: historiska spår och nutida blickfält i svensk glesbygd*. Lund: Nordic Academic Press.
- Johansson, Ella (red) 2006: *Mångnatur: friluftsliv och natursyn i det mångkulturella samhället*. Tumba: Mångkulturellt centrum.
- Löfgren Orvar (1979): *Människan i naturen* I Frykman, Jonas & Löfgren, Orvar: *Den kultiverade människan*. Lund: LiberLäromedel.
- Latour, Bruno 2004: *Politics of Nature. How to bring the sciences into democracy*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

Mels, Tom 1999: *Wild landscapes. The Cultural Nature of Swedish National Parks*. Diss. Lund: Lund University Press.

Naturen för mig. Nutida röster och kulturella perspektiv (2014). Red: Midholm, L, Saltzman, K, Ek-Nilsson, K, Nordström, A & Sjögård G. Göteborg: Institutet för språk och folkminnen.

Nordström, Annika & Sjöberg, Annika (2014): *Levande traditioner. Slutrapport om tillämpningen av Unescos konvention om tryggnad av det immateriella kulturarvet i Sverige* (www.sprakochfolkminnen.se/unesco).

Olwig, Kenneth R 2002: *Landscape, nature, and the body politic: from Britain's renaissance to America's new world*. Madison: Univ of Wisconsin Press.

Sjöberg, Fredrik (red) 2001: *Vad ska vi med naturen till?* Nora: Nya Doxa.

Saltzman, K. & Svensson, B. (red) 1997: *Moderna landskap. Identifikation och tradition i vardagen*. Stockholm: Natur och Kultur.

Saltzman, Katarina 2001: *Inget landskap är en ö. Dialektik och praktik i öländska landskap*. Lund: Nordic Academic Press.

Saltzman, K, Head, L & Stenseke, M 2011: Do Cows Belong in Nature? The Cultural Basis of Agriculture in Sweden and Australia. *Journal of Rural Studies*, Vol 27, 54-62.

Schama, Simon 1995: *Landscape and memory*. London: HarperCollins.

Soper, Kate 1995: *What is Nature?* Oxford: Blackwell.

Stattin, Jochum (1984): *Näcken. Spelman eller gränsvakt*. Stockholm: Carlssons.

Svanberg, Ingvar, Tunón, Håkan & Pettersson, Börge (red.) 2001: *Människan och naturen*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Svensson, Birgitta 1997: Vardagsmiljöer och söndagskulisser. Landskapets naturliga förflutenhet och kulturella samtid. I Saltzman, K. & Svensson, B. (red): *Moderna landskap. Identifikation och tradition i vardagen*. Stockholm: Natur och Kultur.

Sydow, Carl Wilhelm von (1926): Det ovanligas betydelse i tro och sed. I: *Folkminnen och folktankar 1926*

Sörlin, Sverker 1991: *Naturkontraktet. Om naturumgängets idéhistoria*. Stockholm: Carlssons.

Tunón, Håkan & Dahlström, Anna (red) (2010). *Nycklar till kunskap: om människans bruk av naturen*. Stockholm: Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien & Centrum för biologisk mångfald.

Åsberg, Cecilia, Hultman, Martin och Lee, Frances (red. 2012): *Posthumanistiska nyckeltexter*. Lund: Studentlitteratur.